

Η χαρά ως «ειρήνη» και «μακαριότητα»

Ορθοδοξία / Θεολογία

Γεώργιος Πατρώνος, Ομότιμος Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών



Στην παράγραφο αυτή θα δούμε δύο μόνο όρους, την ειρήνη και τη μακαριότητα, που σχετίζονται στη βιβλική θεολογία άμεσα με τη χαρά και που τονίζουν ιδιαίτερα την εσχατολογική της διάσταση, όπως θα δούμε και πιο κάτω, στο τρίτο ιδιαίτερα κεφάλαια της παρούσας εργασίας.

Η «ειρήνη», που συχνά απαντά στην Καινή Διαθήκη, βρίσκεται

πολύ πιο κοντά στην ατμόσφαιρα και στην θρησκευτική πραγματικότητα της Παλαιάς Διαθήκης, παρά στις έννοιες, πολιτικής και ιστορικοκοινωνικής αποχρώσεως του Ελληνορωμαϊκού κόσμου. Η γνωστή Pax Romana δεν έχει καμιά σχέση μ' αυτήν εδώ την ειρήνη, «την πάντα νουν υπερέχουσαν» (Φιλιπ. 4,7). Η ειρήνη στο βιβλικό χώρο προέρχεται από τη βίωση της σωτηρίας και από τη νέα πραγματικότητα που εγκαινίασε στον κόσμο η έλευση του Μεσσία και Υιού του Θεού. Η είσοδος του Θεού στην ιστορία δημιουργεί τις ουσιαστικότερες προϋποθέσεις για μια μόνιμη ειρήνη μεταξύ των ανθρώπων και για αληθινή χαρά. Το χριστιανικό βίωμα έχει ανάγκη για μια τέτοια ειρήνη, ώστε ανεπηρέαστα να επιδίδεται στα έργα της αγάπης και στις αρετές της χάριτος.



Γι' αυτήν την ειρήνη είπαμε ήδη. Την είδαμε σαν σωτηριολογικό και εσχατολογικό γεγονός. Ο Ιησούς Χριστός μετά την πραγματοποίηση κάποιου θαύματος και τη θεραπεία ασθενών, αναφέρεται σχεδόν πάντοτε σ' αυτή τη σχέση, τη σωτηριολογική και εσχατολογική, της ειρήνης. Ο Ευαγγελιστής Λουκάς στερεότυπα σχεδόν επαναλαμβάνει τη γνωστή και συγκλονιστική εκείνη έκφραση του Κυρίου «η πίστις σου σέσωκέν σε· πορεύου εις ειρήνην» (Λουκ. 7,50- 8,48. Πρβλ. 17,19• 18,42). Πρόκειται για την ειρήνη που εγκαινιάσθηκε με την ανατολή της νέας εποχής και που ήδη τους πρώτους της καρπούς τους γεύεται η Ανθρωπότητα. Τα θαύματα του Κυρίου ήσαν τα πρώτα σημεία μιας καθολικότερης ειρήνης που έρχεται ν' αγκαλιάσει τη ζωή του ανθρώπου. Καταντικρύ της σωτηρίας βρίσκεται πάντοτε η ειρήνη: «η πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εις ειρήνην»!.

Αυτήν την ειρήνη υπονοούν και όλοι οι άλλοι ιεροί συγγραφείς, όταν αναφέρονται στη σχέση του Θεού με τους ανθρώπους και όταν τονίζουν την ανάγκη συμφιλίωσής τους. Ο Απόστ. Παύλος, μάλιστα, όταν ομιλεί για την ειρήνη εννοεί το όλο σωτηριολογικό έργο του Θεού στον κόσμο. Ο Θεός έρχεται και δίνει τον εαυτό Του για να βιωθεί. Η λυτρωτική θυσία του Ιησού Χριστού είναι θυσία για την ειρήνη του ανθρώπου και του κόσμου. Αυτή η θυσία θα είναι και η μόνιμη πηγή ειρήνης για όλη την ανθρωπότητα,

όλων των αιώνων. Το «Ευαγγέλιο» της χριστιανικής πίστεως είναι κήρυγμα ειρήνης. Έτσι η ειρήνη για τον Απόστ. Παύλο συχνά συνδέεται με τη ζωή, την αγάπη, τη χαρά και τη δόξα των ανθρώπων. Αυτή ικανώνει τον άνθρωπο να βγει από τον εαυτό του και να εργασθεί τα έργα της αγάπης και της διακονίας για την

οικοδόμηση μιας αληθινής κοινότητας ανθρώπων, μιας αληθινής ζωής ειρήνης μέσα στην κοινωνία της ανθρωπότητας.

Η ειρήνη αυτή είναι μια πραγματικότητα χάριτος. Σ' αυτήν ο άνθρωπος βρίσκει τη χαρά του και την πληρότητά του. Έτσι σαν κατάσταση χάριτος θα την κατανοήσει και η πατερική παράδοση, στην προσπάθειά της να διαφυλάξει το βιβλικό πνεύμα περί ειρήνης και να καλέσει τον άνθρωπο σε μια χαροποιό βίωση της πνευματικής ζωής· «Τα της χάριτος χαράν έχει, ειρήνην, αγάπην έχει, αλήθειαν έχει. Αυτή η αλήθεια αναγκάζει τον άνθρωπον αλήθειαν επιζητείν. Τα δε της αμαρτίας ήδη εστί τεταραγμένα, ουκ έχει αγάπην και χαράν προς τον Θεόν».

Αναλυτικότερα, όμως, η ειρήνη παρουσιάζεται στην Αγία Γραφή σαν μια κατάσταση που έρχεται να αγκαλιάσει την όλη ζωή του ανθρώπου. Έρχεται να δηλώσει «την ευμάρεια της καθημερινής υπάρξεως, την κατάσταση του ανθρώπου που ζει σε αρμονία με τη φύση, με τον εαυτό του, με το Θεό». Έτσι η υγεία, ο πλούτος και η καλή ζωή από τη μια πλευρά, η συμφιλίωση με τους οικείους και τους γείτονες, οι συνθήκες καλής γειτονίας με τους άλλους λαούς, οι ευλογίες και η δόξα του έθνους από την άλλη, καλύπτουν κατά την Παλαιά Διαθήκη ένα μεγάλο μέρος της ειρήνης που αποζητά ο άνθρωπος στον κόσμο αυτό. Αλλά όλα αυτά τα αγαθά, όσο σπουδαία και αν είναι, θα μπορούσαν να θεωρηθούν μηδαμινά μπροστά στους πνευματικούς καρπούς της ειρήνης που είναι η σωτηρία και η εσχατολογική δόξα του ανθρώπου.

Η ειρήνη ως αρμονία με τη φύση και την ιστορία βρίσκει την πληρότητά της στη συμφιλίωση του ανθρώπου με τον εαυτό του και ιδιαίτερα με το Θεό. Η κοινωνία του ανθρώπου με το Θεό και η ζωή σε μία κοινότητα αγίων είναι η ύψιστη έκφραση της ειρήνης του Θεού επί της γης. Η ειρήνη έχει μια ουράνια προέλευση κι' ένα γήινο σκοπό. Μια αποστολή προς την ανθρωπότητα. Έρχεται σαν δωρεά για να πληρώσει τον άνθρωπο με χαρά και ευτυχία. Το δώρο της ειρήνης απαιτεί την απομάκρυνση του ανθρώπου από όλα εκείνα που φθείρουν και καταστρέφουν την αγάπη, την αδελφικότητα και την υιότητα. Ο Θεός αναγνωρίζει τους ανθρώπους σαν παιδιά Του. Και οι άνθρωποι οφείλουν να αναγνωρίζουν τους άλλους σαν αδέρφια τους. Μια ειρήνη που να εκφράζεται στην αγάπη και στη χαρά της αδελφοποιήσεως όλων.

Η «ειρήνη» είναι ένας άλλος όρος για να εκφρασθεί η χαρά στη γλώσσα ιδιαίτερα της Καινής Διαθήκης κατά ένα τρόπο πιο ουσιαστικό και πιο βαθύ. Η προέλευση της ειρήνης από το Θεό δείχνει τη σχέση της με την απολύτρωση αλλά και τη σταθερότητα του βιώματος της χαράς. Για τον Απόστ. Παύλο, ο Χριστός, ο οποίος είναι «η ειρήνη ημών», ειρηνοποίησε και συνδιάλλαξε τους πάντες στο δικό Του σώμα (Εφεσ. 2,14) και δημιούργησε έτσι μια χαροποιό κοινωνία και κοινότητα

ανθρώπων. Η χριστολογική αυτή ερμηνεία της χαράς σχετίζεται και με τον «ευαγγελισμό» της ειρήνης σ' όλο τον κόσμο, στους «μακράν» και στους «εγγύς», για την πραγματοποίηση μιας νέας κοινωνίας ανθρώπων (Εφεσ. 2,15—17). Αυτή η ειρήνη, μαζί με την αγάπη και τη χαρά, είναι καρπός του Πνεύματος (Γαλ. 5,22· Ρωμ. 14,17) και αγκαλιάζει τον άνθρωπο και την ανθρωπότητα σε γη και ουρανό (Β' Θεσ. 3,16).

Ο αιώνας της χριστιανικής ειρήνης είναι η νέα εσχατολογική εποχή επί της γης. Κατ' αυτήν ο άνθρωπος ζει σε κατάσταση μακαριότητας. Οι μακαρισμοί του Κυρίου είναι σαφείς σ' αυτή τη σύζευξη μακαριότητας και ειρήνης. Δεν είναι μακάριοι μόνο αυτοί που ζουν την ειρήνη αλλά και οι «ειρηνοποιοί» (Ματθ. 5,9). Η χριστιανική πίστη έρχεται σαν μια λειτουργία της ειρήνης στον κόσμο. Η επιδίωξη της ειρήνης είναι από τους βασικότερους σκοπούς του «ευαγγελισμού» του κόσμου. Και αυτό είναι ένα από τα στοιχεία εκείνα που καταξιώνουν και ιστορικά το Ευαγγέλιο και κάνουν τη χριστιανική πίστη μια μακάρια ελπίδα. Γιατί «μόνο η παγκόσμια αναγνώριση της κυριότητας του Χριστού από ολόκληρο το σύμπαν στην έσχατη έλευσή Του θα αποκαταστήσει την οριστική και παγκόσμια ειρήνη. Μόνο η Εκκλησία, η οποία είναι υπεράνω φυλετικών διακρίσεων, τάξεων, φυλών (Γαλ. 3,28· Κολ. 3,11), αποτελεί επί γης τον τόπο, το σημείο και την πηγή της ειρήνης μεταξύ των λαών, γιατί αυτή είναι το Σώμα του Χριστού και το ταμείο του Πνεύματος. Μόνο, τέλος, η δικαιοσύνη ενώπιον του Θεού και μεταξύ των ανθρώπων είναι το θεμέλιο της ειρήνης, γιατί αυτή καταργεί την αμαρτία, η οποία είναι πηγή κάθε διαιρέσεως».

Στη γλώσσα της Καινής Διαθήκης για τη χαρά σημαντική θέση κατέχει η έννοια της μακαριότητας. Η εσχατολογική εκείνη μακαριότητα που προϋποθέτει πάντοτε την ειρήνη και τη χαρά. Από τα πρόσωπα εκείνα που χαρακτηρίζονται μακάρια μέσα στη χριστιανική Εκκλησία μια σπάνια ιδιαιτερότητα κατέχει η Παναγία. Αυτή πρώτα ονομάσθηκε «μακαρία» (Λουκ. 11,27) και αυτήν «μακαριούσιν πάσαι αι γενεαί» (Λουκ. 1,48). Σε Αυτήν απηύθυνε ο άγγελος εκείνο το πρωτάκουστο «χαίρε, κεχαριτωμένη, ο Κύριος μετά σου» (Λουκ. 1,28) και δι' Αυτής ήρθε στον κόσμο ο Σωτήρας και αναγγέλθηκε στους ανθρώπους ο ευαγγελισμός της «μεγάλης χαράς» (Λουκ. 2,10—11). Η ειρήνη ήρθε «επί γης» και φάνηκε στους ανθρώπους η «ευδοκία» του Θεού (Λουκ. 2,14).

Στο πρόσωπο της Παναγίας έχουμε τη φανέρωση του μυστηρίου της σωτηρίας. Η ειρήνη, η χαρά και η μακαριότητα είναι όψεις αυτού του μυστηρίου. Στα Ευαγγέλια, όμως, καθώς και στην παράδοση της Εκκλησίας, η Παναγία δεν είναι μόνο μια ατομική προσωπικότητα, είναι και η εσχατολογική προσωποποίηση του νέου Ιαραήλ. Είναι η νέα Εύα, η εκπρόσωπος του λαού του Θεού, ο τύπος των

πιστών, η εικόνα της Εκκλησίας. Η Παναγία, ως η «μακαρία» των γενεών, εικονίζει μια αντιπροσωπευτική λειτουργία που εκφράζει την πίστη και τη συνείδηση της κοινότητας των πιστών, διά μέσου των αιώνων.

Ασφαλώς σκοπός μας δεν είναι να αναλύσουμε εδώ την έννοια «μακάριος» στην Καινή Διαθήκη. Αλλά να προσεγγίσουμε τη σχέση του όρου αυτού προς τη χαρά. Έκπληξη προξενεί η συσχέτιση πολλές φορές από τους ιερούς συγγραφείς του «μακαρίου» ανθρώπου με την «πτωχεία» (Ματθ. 5,3), με τη φιλανθρωπία (Πράξ. 20,35), με τους διωγμούς (Α' Πέτρ. 3,14' 4,14) και τους πειρασμούς (Ιακ. 1,12). Πάντοτε όμως με μια έννοια εσχατολογική, αφού η μακαριότητα είναι υπόθεση της βασιλείας του Θεού. Η θλίψη και ο πόνος του παρόντος είναι προσωρινές καταστάσεις. Η χαρά και η μακαριότητα είναι υπόθεση του μέλλοντος και της αιωνιότητας. Η «ευτυχία» σ' αυτή την έννοια θα εκδηλωθεί «εν τη αναστάσει» και «εν τη βασιλεία του Θεού» (Λουκ. 14,14-15). Τελικά, άνθρωπος «μακάριος» είναι εκείνος «όστις φάγεται άρτον εν τη βασιλεία του Θεού». Στο παρόν παίζεται το δράμα της ανθρώπινης ταλαιπωρίας, στο μέλλον η αιώνια και τέλεια μακαριότητα.

Η σύντομη ανάλυση όλων αυτών των συγγενών προς τη χαρά όρων, θα έλεγε κανείς στην προσπάθεια προσεγγίσεως της γλώσσας της Καινής Διαθήκης, ότι ουσιαστικά μας συνέδεσε με τις ιουδαϊκές πηγές των κειμένων της Κ. Διαθήκης. Μα οι ιεροί συγγραφείς ιδιαίτερα των Ευαγγελίων πηγαίνουν πέρα από τις έννοιες των πηγών και του περιβάλλοντος κόσμου και προσεγγίζουν τη σχέση Παλαιάς και Καινής Διαθήκης στην έννοια της υποσχέσεως και πραγματοποιήσεως. Η χαρά παρουσιάσθηκε σαν υπόθεση του μέλλοντος· ήταν η μεγάλη εσχατολογική υπόσχεση της Παλαιάς Διαθήκης και του Ιουδαϊσμού. Η χριστιανική πίστη και θρησκεία ήρθε ως η πραγματοποίηση αυτής της υποσχέσεως. Το μήνυμά της προς τον κόσμο φάνηκε καθαρά στην αποκαλυπτική διαβεβαίωση «ευαγγελίζομαι υμίν χαράν μεγάλην ήτις έσται παντί τω λαώ, ότι ετέχθη υμίν σήμερα σωτήρ ος έστιν Χριστός Κύριος» (Λουκ. 2,11).

Το περιεχόμενο του λεξιλογίου αυτού είναι ασφαλώς προσαρμοσμένο σε μια θεολογία περί χαράς της Καινής Διαθήκης, με όλες τις ιστορικές και εσχατολογικές της προεκτάσεις. Θα ήταν όμως λάθος αν το λεξιλόγιο αυτό ερμηνευθεί μόνο σε μια έννοια ατομική με ηθικιστικές συνέπειες. Από ό,τι είδαμε το κύριο βάρος πέφτει συνήθως στην κοινωνική διάσταση και μεγάλη αγωνία του Χριστιανισμού είναι η μεταμόρφωση του κόσμου, ιδιαίτερα στις κοινωνικές του δομές και στη στάση του ανθρώπου έναντι της ιστορίας. Ο εσχατολογικός προσανατολισμός της θεολογίας αυτής δεν έχει σαν σκοπό τον ιστορικό αποπροσανατολισμό των ανθρώπων αλλά την σωστή ερμηνεία της ιστορίας και των ιστορικών γεγονότων όλων των εποχών, επικειμένου του «τέλους». Το

γεγονός της χαράς είναι μια εμπειρία της χριστιανικής κοινότητας μέσα στο ιστορικό παρόν της που συνεχώς τροφοδοτείται και ανανεώνεται από την προσδοκία της ολοκλήρωσεως και πληρώσεώς της στο τέλος των αιώνων.

(Γεωργίου Π. Πατρώνου, Η χαρά στην Καινή Διαθήκη, εκδ. Τήνος, Αθήνα 1983, σ.52-58).

<http://bit.ly/130kbSc>